

УДК 364+364.4

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.5.14>**Світлана МИКОЛЮК***кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи, Західноукраїнський національний університет, вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, Україна, 46009***ORCID:** 0000-0001-8447-6409**Scopus Author ID:** 58038664800

Бібліографічний опис статті: Миколіук, С. (2025). Теоретико-прикладні аспекти психосоціальної роботи із підлітками. *Ввічливість. Humanitas*, 5, 120–127, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.5.14>

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ПІДЛІТКАМИ

У статті розкрито теоретико-прикладні засади психосоціальної роботи із підлітками в умовах сучасних соціокультурних трансформацій, воєнних подій та цифровізації суспільного життя. Обґрунтовано актуальність проблеми, пов'язаної зі зростанням психоемоційних, поведінкових і соціальних дезадаптацій серед молоді внаслідок кризових чинників, зокрема воєнного стресу, інформаційного перевантаження, порушення сімейних зв'язків і зміни соціальних цінностей. Визначено, що підлітковий вік є критичним періодом становлення особистості, у якому особливо важливо забезпечити психологічну підтримку, розвиток резильєнтності та соціальної компетентності. Здійснено аналіз основних наукових підходів до організації психосоціальної допомоги підліткам: системного, гуманістичного, когнітивно-поведінкового, діяльнісного та ресурсно-орієнтованого. Показано, що ефективна психосоціальна робота має інтегративний характер і передбачає взаємодію психологічних, соціальних, педагогічних і комунікативних ресурсів. Системний підхід дозволяє розглядати підлітка у контексті складної мережі соціальних взаємин, гуманістичний – орієнтує на прийняття, емпатію та розвиток внутрішнього потенціалу, когнітивно-поведінковий – забезпечує роботу з дисфункціональними переконаннями, діяльнісний – сприяє формуванню активної позиції, а ресурсно-орієнтований – активізує позитивні можливості особистості. Особливу увагу приділено впливу війни та цифрової трансформації на психіку і поведінку підлітків. Визначено, що сучасні виклики потребують нових форматів психосоціальної підтримки, які поєднують традиційні методи з цифровими технологіями – онлайн-консультуванням, дистанційними програмами самодопомоги, інтерактивними тренінгами розвитку емоційного інтелекту. Підкреслено важливість етичної відповідальності фахівців, які працюють із підлітками у кризових умовах, зокрема дотримання конфіденційності, поваги до автономії клієнта та запобігання вторинній травматизації. Розкрито роль психосоціальної роботи як засобу формування у підлітків психологічної стійкості, почуття безпеки, довіри до світу, уміння долати труднощі та будувати конструктивні соціальні зв'язки. Наголошено, що сучасний фахівець має володіти міждисциплінарним мисленням, емоційною компетентністю, здатністю діяти в умовах невизначеності та застосовувати інноваційні технології допомоги. Доведено, що поєднання класичних теоретичних моделей і цифрових форматів взаємодії забезпечує підвищення ефективності психосоціальної роботи з підлітками, сприяє їхній адаптації, саморозвитку та соціальній активності.

Ключові слова: психосоціальна робота, підлітки, соціальна робота, резильєнтність, соціалізація, цифровізація, психологічна підтримка, інноваційні підходи.

Svitlana MYKOLIUK*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Psychology and Social Work, Western Ukrainian National University, 11 Lvivska str., Ternopil, Ukraine, 46009***ORCID:** 0000-0001-8447-6409**Scopus Author ID:** 58038664800

To cite this article: Mykoliuk, S. (2025). Teoretyko-prykladni aspekty psykhosotsialnoi roboty iz pidlitkami [Theoretical and practical aspects of psychosocial work with adolescents]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 5, 120–127, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.5.14>

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF PSYCHOSOCIAL WORK WITH ADOLESCENTS

The article reveals the theoretical and applied principles of psychosocial work with adolescents in the context of modern socio-cultural transformations, military events and digitalization of social life. The relevance of the problem associated with the growth of psycho-emotional, behavioral and social maladaptations among young people as a result of crisis factors, in particular military stress, information overload, disruption of family ties and changes in social values is substantiated. It is determined that adolescence is a critical period of personality formation, in which it is especially important to provide psychological support, develop resilience and social competence. An analysis of the main scientific approaches to organizing psychosocial assistance to adolescents is carried out: systemic, humanistic, cognitive-behavioral, activity-based and resource-oriented. It is shown that effective psychosocial work is integrative in nature and involves the interaction of psychological, social, pedagogical and communicative resources. The systemic approach allows us to consider the adolescent in the context of a complex network of social relationships, the humanistic approach focuses on acceptance, empathy, and the development of internal potential, the cognitive-behavioral approach provides work with dysfunctional beliefs, the activity approach promotes the formation of an active position, and the resource-oriented approach activates the positive capabilities of the individual. Particular attention is paid to the impact of war and digital transformation on the psyche and behavior of adolescents. It is determined that modern challenges require new formats of psychosocial support that combine traditional methods with digital technologies – online counseling, distance self-help programs, interactive trainings for the development of emotional intelligence. The importance of the ethical responsibility of professionals working with adolescents in crisis conditions is emphasized, in particular, maintaining confidentiality, respecting the client's autonomy, and preventing secondary traumatization. The role of psychosocial work as a means of forming in adolescents psychological stability, a sense of security, trust in the world, the ability to overcome difficulties and build constructive social ties is revealed. It is emphasized that a modern specialist must have interdisciplinary thinking, emotional competence, the ability to act in conditions of uncertainty and apply innovative assistance technologies. It is proven that the combination of classical theoretical models and digital formats of interaction ensures increased effectiveness of psychosocial work with adolescents, promotes their adaptation, self-development and social activity.

Key words: psychosocial work, adolescents, social work, resilience, socialization, digitalization, psychological support, innovative approaches.

Актуальність проблемного поля дослідження. Сучасне суспільство перебуває у стані глибоких соціальних, економічних та психологічних трансформацій, що безпосередньо впливають на розвиток підлітків як найбільш уразливої соціально-психологічної групи. Підлітковий вік є критичним періодом становлення особистості, формування її ідентичності, само-свідомості, емоційної стабільності та соціальної компетентності. В умовах динамічних змін, посилення інформаційного навантаження, воєнних подій, вимушеної міграції, цифрової соціалізації та кризових викликів значно зростає ризик емоційних, поведінкових і соціальних дезадаптацій. Це зумовлює потребу у розробленні нових підходів до психосоціальної роботи з підлітками, орієнтованих не лише на подолання наслідків криз, а й на формування стійких механізмів психологічної саморегуляції та соціальної резильєнтності.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена потребою наукового осмислення й оновлення теоретико-прикладних засад психосоціальної роботи із підлітками у контексті сучасних соціальних реалій. Необхідним є пошук ефективних інноваційних моделей,

що забезпечують гармонійний розвиток особистості, сприяють формуванню психологічної стійкості, соціальної активності та адаптивної поведінки молодого покоління в умовах нестабільного світу.

Стан досліджуваності наукової проблеми. Проблема психосоціальної роботи з підлітками посідає вагомe місце у сучасному науковому дискурсі, оскільки поєднує аспекти психологічної підтримки, соціальної інтеграції та особистісного розвитку в умовах суспільних змін. Наукові дослідження останніх десятиліть свідчать про зростаючу увагу до аналізу психоемоційних потреб підлітків, особливостей формування їх соціальної ідентичності та стратегії подолання кризових ситуацій. У зарубіжній психології та соціальній роботі вагомий внесок у розроблення теоретико-прикладних засад здійснили такі науковці, як Е. Еріксон, А. Маслоу, К. Роджерс, У. Бронфенбреннер, які заклали фундаментальні положення щодо розвитку особистості, самореалізації, формування «Я-концепції» та соціального середовища як детермінанти поведінки (Erickson, 1995).

У контексті психосоціальної підтримки підлітків важливими є напрацювання М. Раттера,

Р. Лазаруса, Г. Сельє, які досліджували механізми адаптації, стресостійкості та впливу соціального середовища на психічне благополуччя особистості. Концепції резильєнтності та ресурсно-орієнтованої допомоги, розвинені в працях Е. Гармзі, Е. Вернера та С. Лютора, створюють наукове підґрунтя для розуміння психосоціальної підтримки як процесу відновлення ресурсів після травматичних подій (Luthar, 1999; Rutter, 1990).

Українська наукова традиція розглядає психосоціальну роботу як інтегративний напрям, що поєднує психологічний супровід, педагогічні впливи та соціальну підтримку. Значний внесок у розвиток цього напрямку зробили праці І. Зверевої, А. Капської, О. Безпалько, О. Карпенко, Т. Семигіної, які розкривають сутність соціально-педагогічного супроводу дітей і підлітків, роль соціальних інститутів у формуванні життєвих компетентностей та профілактиці девіантної поведінки (Безпалько, 2011; Капська, 2001; Карпенко, 2007; Семигіна, 2020; Зверева, 2003). У сфері психології розвитку важливими є дослідження Г. Костюка, Т. Титаренко, які висвітлюють закономірності становлення самосвідомості підлітка, його мотиваційної сфери та емоційно-ціннісних орієнтацій (Костюк, 1989; Титаренко, 2019).

Упродовж останніх років зростає інтерес до вивчення психосоціальних аспектів підліткового розвитку в умовах кризових і воєнних реалій. Зокрема, вітчизняні автори (Н. Побірченко, Л. Сохань, І. Козубовська, Н. Чепелева) акцентують увагу на необхідності впровадження інноваційних програм психологічної допомоги дітям і підліткам, які зазнали впливу стресогенних подій (Козубовська, 2008; Чепелева, 2018). У працях українських і зарубіжних науковців обґрунтовується доцільність використання інтегративних моделей, що поєднують когнітивно-поведінкові, гуманістичні та системні підходи в психосоціальній роботі.

Окремий науковий інтерес становлять дослідження інноваційних форм психосоціальної підтримки, які реалізуються в освітньому та соціальному середовищі. Дослідники (С. Максименко, Н. Миколюк, О. Чебикін, Н. Пов'якель) підкреслюють важливість формування емоційного інтелекту, розвитку комунікативної компетентності та стресостійкості підлітків через психологічні тренінги, групову

роботу, арттерапевтичні методики, онлайн-програми підтримки (Миколюк, 2024; Пов'якель, 2010; Чебикін, 2020). Поряд із цим, дедалі актуальнішою стає проблема підготовки фахівців до здійснення психосоціального супроводу з урахуванням цифрової трансформації соціальних послуг, що висвітлено в роботах сучасних педагогів і психологів.

Попри значний науковий доробок, комплексне дослідження психосоціальної роботи із підлітками в контексті сучасних викликів – зокрема, воєнних подій, вимушеної міграції, цифрової соціалізації та змін у системі цінностей молоді – потребує подальшого розвитку. Недостатньо вивченими залишаються питання інтеграції інноваційних технологій у психосоціальний супровід, формування стійких моделей психологічної підтримки, а також методологічні засади оцінювання ефективності таких програм.

Отже, аналіз стану досліджуваності проблеми засвідчує наявність значного теоретичного потенціалу та одночасно окреслює потребу у науковому оновленні концептуальних засад психосоціальної роботи із підлітками, що забезпечить її відповідність сучасним соціокультурним і технологічним реаліям.

Мета дослідження – здійснити теоретико-прикладний аналіз сучасних підходів до психосоціальної роботи із підлітками, виявити ключові виклики та обґрунтувати інноваційні стратегії психологічної і соціальної підтримки молоді в умовах суспільних трансформацій.

Об'єкт дослідження: психосоціальна робота із підлітками як комплексний міждисциплінарний процес психологічної і соціальної підтримки, спрямований на гармонійний розвиток, адаптацію та формування резильєнтності особистості в умовах сучасних суспільних трансформацій.

Предмет дослідження: теоретико-прикладні засади, підходи та інноваційні стратегії психосоціальної роботи із підлітками в умовах воєнних, соціально-економічних та цифрових викликів сучасного суспільства.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні засади психосоціальної роботи та її роль у процесі розвитку і соціалізації підлітків;

2. Визначити основні виклики, що впливають на ефективність психосоціальної роботи в сучасному соціальному довіллі;

3. Обґрунтувати перспективні напрями вдосконалення психосоціальної роботи із підлітками з урахуванням сучасних соціально-психологічних тенденцій.

Виклад основного матеріалу. Психосоціальна робота із підлітками ґрунтується на інтеграції психологічних, соціальних та педагогічних знань, спрямованих на створення умов для гармонійного розвитку, соціальної адаптації та формування внутрішніх ресурсів особистості. Її теоретико-прикладні основи формуються на перетині кількох ключових наукових підходів – системного, гуманістичного, когнітивно-поведінкового, діяльнісного, а також концепції резильєнтності, що передбачає відновлення психічної рівноваги після впливу кризових чинників.

Системний підхід розглядає підлітка як частину складної соціальної системи, у якій взаємопов'язані індивідуальні, сімейні, групові та інституційні рівні. У межах цього підходу психосоціальна робота трактується як процес багаторівневої взаємодії, що включає координацію зусиль психолога, соціального працівника, педагога, сім'ї та громади (Миколук, 2024; Миколук, 2022; Зверева, 2003). Саме системність дозволяє розглядати проблему не ізольовано, а у контексті ширших соціокультурних зв'язків, що визначають поведінку і світогляд підлітка.

Гуманістичний підхід акцентує на унікальності особистості, її прагненні до самоактуалізації та потребі в прийнятті. У психосоціальній роботі це проявляється у створенні атмосфери довіри, підтримки, емпатії та безумовного позитивного ставлення до підлітка. Основною метою стає не корекція поведінки, а сприяння розвитку внутрішніх потенціалів, відновлення віри у власні сили, пошук сенсу життя та формування конструктивних життєвих стратегій (Безпалько, 2011; Карпенко, 2007; Чебикін, 2020).

Когнітивно-поведінковий підхід надає інструменти для роботи з дисфункціональними переконаннями, емоційними реакціями і поведінковими моделями підлітків. Застосування технік когнітивного переосмислення, тренінгів соціальних навичок, методів саморегуляції та емоційного самоконтролю допомагає знижувати рівень тривожності, підвищувати самооцінку та формувати ефективні способи

взаємодії з оточенням (Гусак, 2017; Капська, 2001; Костюк, 1989). Цей підхід є надзвичайно важливим у контексті зростання психологічних розладів серед підлітків, спричинених стресом, інформаційним перевантаженням і невизначеністю майбутнього.

Діяльнісний підхід підкреслює, що становлення особистості відбувається у процесі активної взаємодії з навколишнім світом. Для психосоціальної роботи це означає, що підліток повинен не лише отримувати допомогу, але й бути активним учасником змін, долучаючись до волонтерських, творчих, комунікативних і освітніх проєктів (Пов'якель, 2010; Титаренко, 2019; Чепелева, 2018). Такі форми діяльності сприяють розвитку соціальної відповідальності, комунікативної компетентності та впевненості у власній значущості.

Важливе прикладне підґрунтя становить концепція резильєнтності, що розглядає психічну стійкість як здатність адаптуватися до складних обставин, зберігаючи ціннісні орієнтації та життєву мету (Гусак, 2017). В умовах війни, вимушеного переселення чи втрати безпеки розвиток резильєнтності є ключовим завданням психосоціальної роботи. Психологічні інтервенції мають бути спрямовані не лише на подолання травми, а й на формування здатності до конструктивного подолання труднощів і пошуку сенсу в нових життєвих обставинах.

У сучасній науковій парадигмі значну роль відіграє ресурсно-орієнтований підхід, який передбачає фокусування не на проблемах, а на можливостях особистості. Він базується на принципах позитивної психології і спрямований на виявлення, активізацію та розширення особистісних і соціальних ресурсів підлітка – таких як емоційний інтелект, підтримка значущих осіб, відчуття причетності та соціальної підтримки (Капська, 2001; Миколук, 2022).

Інноваційність сучасної психосоціальної роботи полягає у поєднанні класичних теоретичних моделей із цифровими технологіями психологічної підтримки. Використання онлайн-консультацій, цифрових платформ самодопомоги, інтерактивних програм розвитку емоційного інтелекту та чат-ботів із психоедукаційними функціями відкриває нові можливості для роботи з підлітками, особливо у віддалених або кризових умовах. При цьому

надзвичайно важливо зберігати етичні стандарти конфіденційності, добровільності та гуманістичного ставлення до клієнта.

Отже, теоретико-прикладні засади психосоціальної роботи із підлітками формують багатовимірне поле взаємодії, у центрі якого – особистість молодшої людини як активного суб'єкта власного розвитку. Синтез системного, гуманістичного, когнітивно-поведінкового, діяльнісного та ресурсного підходів забезпечує цілісність наукового бачення проблеми й визначає напрям сучасних досліджень у галузі психології та соціальної роботи.

Сучасний етап розвитку українського суспільства позначений глибокими соціальними, політичними, економічними та гуманітарними трансформаціями, які суттєво впливають на психоемоційний стан і соціальну поведінку підлітків. Війна, невизначеність майбутнього, інформаційні перевантаження, зміна системи цінностей, деструктивний вплив соціальних мереж та віртуального середовища створюють багаторівневі виклики для психосоціальної роботи. У цих умовах підліток постає не лише як об'єкт допомоги, а й як активний учасник соціальних процесів, який потребує не стільки опіки, скільки партнерського супроводу, заснованого на довірі, емпатії та усвідомленні власної суб'єктності.

Одним із найгостріших викликів сьогодення є вплив воєнних подій на психіку підлітків (Миколук, 2022; Титаренко, 2019). Багато з них безпосередньо або опосередковано зазнали травматичного досвіду – втрати рідних, вимушеного переселення, руйнування звичного середовища. Це призводить до зростання рівня тривожності, агресивності, емоційної нестабільності, замкненості, порушень сну та концентрації уваги. Психосоціальна робота в таких умовах має спрямовуватися не лише на подолання наслідків травми, але й на формування безпечного середовища, відновлення базових відчуттів стабільності, контролю та довіри до світу. Важливо, щоб фахівець не лише надавав допомогу, а й моделював досвід співпереживання, взаємопідтримки й взаємоповаги.

Другим важливим чинником виступає цифровізація життєвого простору підлітків, яка з одного боку відкриває нові можливості для самовираження, навчання та комунікації, а з іншого – створює ризики інформаційної

залежності, емоційного виснаження, кібербулінгу, порушення особистих кордонів і втрати реальної соціальної взаємодії. Цифрове середовище формує новий тип соціальності, у якому віртуальні контакти часто замінюють безпосереднє спілкування. Для фахівців із психосоціальної роботи це означає необхідність оволодіння цифровими компетентностями, здатності проводити онлайн-консультування, використовувати технології штучного інтелекту для психоедукації та профілактики ризикованої поведінки, одночасно дотримуючись етичних стандартів та зберігаючи «людський вимір» допомоги (Карпенко, 2007; Миколук, 2024).

Серед інших факторів слід відзначити зростання рівня соціальної невизначеності та фрустрації у підлітковому середовищі. Втрата стабільних життєвих орієнтирів, руйнування традиційних моделей соціалізації, криза ідентичності й поширення феномену «емоційного вигорання» серед молоді зумовлюють потребу в оновленні методів психологічної підтримки (Миколук, 2022). Психосоціальна робота має включати розвиток навичок саморегуляції, рефлексії, емоційної грамотності, вміння долати стрес і будувати конструктивні соціальні зв'язки.

Значний виклик становить і зміна характеру сімейної взаємодії, що часто супроводжується відчуженням між поколіннями, браком емоційної підтримки, порушенням комунікації. Особливо це стосується родин, які переживають втрату житла, переїзд або розлуку через війну. В таких ситуаціях психосоціальна робота спрямовується на відновлення сімейних зв'язків, налагодження діалогу між батьками й підлітками, розвиток довіри, толерантності та спільного переживання цінностей (Брич, 2019; Гусак, 2017; Козубовська, 2008).

Не менш важливою причиною є нестача кваліфікованих кадрів у сфері психосоціальної підтримки. Професіонал, який працює з підлітками, повинен мати високий рівень емоційної компетентності, здатність до саморефлексії, міждисциплінарне мислення та готовність діяти в умовах невизначеності (Карпенко, 2007; Миколук, 2024). Це потребує системної підготовки, супервізійної підтримки та розвитку культури професійного самоогляду, що є передумовою збереження ефективності допомоги.

До зовнішніх проблемних умов додаються етичні дилеми: баланс між допомогою і автономією підлітка, конфіденційність у цифровому середовищі, запобігання маніпуляціям і формування відповідальності у використанні психологічних інструментів (Семигіна, 2020; Зверева, 2003). Ці аспекти вимагають оновлення етичних стандартів психосоціальної роботи, що враховуватимуть специфіку сучасних комунікаційних форматів.

Висновки. Сучасні виклики психосоціальної роботи із підлітками в Україні мають комплексний характер. Вони вимагають від фахівців високого рівня професійної гнучкості, здатності до інноваційного мислення, етичної зрілості та емоційної стійкості. Вирішення цих викликів можливе лише за умови поєднання класичних теоретичних моделей із новими технологічними, комунікативними та гуманістичними підходами, що відповідають духу часу й спрямовані на відновлення цілісності особистості підлітка у світі постійних змін.

Психосоціальна робота в сучасних умовах постає не лише як система підтримки, але і як складний міждисциплінарний процес, що інтегрує знання психології, соціології, педагогіки, нейропсихології та психотерапії. Її мета полягає у забезпеченні гармонійного розвитку підлітка, створенні умов для відновлення внутрішніх ресурсів, налагодження соціальних зв'язків і формування позитивного образу «Я».

Сутність психосоціальної роботи визначається необхідністю пошуку інноваційних моделей психосоціального супроводу, які враховують цифровізацію міжособистісної комунікації, появу нових форматів соціальної взаємодії (онлайн-групи, віртуальні спільноти), а також потребу підлітків у безпечному середовищі для емоційного самовираження.

В умовах війни в Україні психосоціальна робота набуває ще більшої значущості, оскільки саме вона стає інструментом підтримки дітей і підлітків, які пережили травматичний досвід втрати, вимушеного переселення, розлуки з рідними. Психологічна допомога у поєднанні із соціальними заходами дає змогу відновлювати базове відчуття безпеки, довіри до світу та впевненості у власних силах. У цьому контексті фахівець з психосоціальної роботи виступає не лише помічником чи наставником, а й медіатором між внутрішнім світом дитини та соціальними інституціями.

Особливої уваги набуває розроблення інноваційних технологій психосоціальної роботи, які опираються на принципи інтегративного підходу, ресурсно-орієнтованої терапії, позитивної психології та когнітивно-поведінкових практик. Впровадження цифрових інструментів, дистанційних форматів супроводу, групових програм розвитку емоційного інтелекту відкриває нові можливості для системної підтримки підлітків у кризових умовах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Брич В., Миколук С. Соціальний захист сиріт в Україні: монографія. Тернопіль : THEU, 2019. 200 с. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/37769>
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка та соціальна робота у сучасному освітологічному просторі. *Освітнологічний дискурс*. 2011. № 1. С. 103–111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2011_1_12
3. Гусак Н., Чернобровкіна В., Чернобровкін В., Максименко А. Психосоціальна підтримка в умовах надзвичайних ситуацій: підхід резилієнс : навч.-метод. посіб. Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». Київ : НаУКМА, 2017. 92 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/e000a560-2b12-4aba-8dd6-c9fac1f3c8e1>
4. Капська А.Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. Київ : УДЦССМ. 2001. 400 с.
5. Карпенко О. Професійні функції соціального працівника як складова професійної компетентності. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2007. Вип. 20. С. 27–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2007_20_6
6. Козубовська І. Аналіз деяких соціальних проблем сім'ї. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. Ужгород, 2008. Вип. 15. С. 89–91. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/43346>
7. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К.: Рад. школа, 1989. 608 с. URL: <https://journal.kdpu.edu.ua/psychology/article/download/7332/6799/11089>
8. Миколук С., Миколук Н. Формування комунікативної компетентності майбутніх психологів та соціальних працівників. *Проблеми гуманітарних наук. Психологія*. 2024. Вип. 53. С. 52–57.
9. Миколук С. Професійне вигорання соціальних працівників в умовах війни. *Ввічливість. Humanitas*. 2022. №6. С. 31–36. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.3>

10. Миколіук С. М. Соціально-психологічна допомога дітям із прийомних сімей в умовах війни. *Габітус*. 2022. Вип. 38. С. 152–155. URL: <http://www.habitus.od.ua/38-2022>
11. Пов'якель Н. І. Психологічна готовність до партнерства як ознака психічного здоров'я особистості та умова превенції конфліктів. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2010. Вип. 2. С. 139–150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2010_2_15
12. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
13. Соціальна робота в Україні: навч. посіб.: за заг. ред. І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. К. : Науковий світ, 2003. 233 с.
14. Титаренко Т. М. Технології відновлення психологічного здоров'я особистості в умовах війни: комплексний підхід. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2019. Вип. 43. С. 54–62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nsspp_2019_43_8
15. Чебікін О. Емоційний інтелект, його пізнавально-мисленнєві ознаки та функції. *Наука і освіта*. 2020. № 1. С. 19–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2020_1_5
16. Чепелева Н. В. Психологічна характеристика особистості, здатної до самопроекування. *Педагогіка і психологія*. 2018. № 1. С. 71–77.
17. Erickson E. *Childhood and society*. 1995. Random house. 397 с.
18. Luthar S. S. Measurement issues in the empirical study of resilience: An overview / S. S. Luthar, G. Cushing. *Resilience and development: Positive life adaptations*. New York : Plenum, 1999. P. 129–160. DOI: https://doi.org/10.1007/0-306-47167-1_7
19. Rutter M. Psychosocial resilience and protective mechanisms / M. Rutter// In J. Rolf, A.S. Masten, D. Cicchetti, K. H. Neuchterlein, & S. Weintraub (Eds.), *Risk and protective factors in the development of psychopathology* (R. 181–214). New York, NY: Cambridge University Press. 1990. P. 181–214. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511752872.013>

REFERENCES:

1. Brych, V., & Mykoliuk, S. (2019). *Sotsialnyi zakhyst syrit v Ukraini: monohrafiia [Social protection of orphans in Ukraine: monograph]*. Ternopil, Ukraine: TNEU. Retrieved from <https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/37769> [in Ukrainian]
2. Bezpalko, O.V. (2011). Sotsialna pedahohika ta sotsialna robota u suchasnomu osvitolohichnomu prostori [Social pedagogy and social work in the modern educational space]. *Osvitolohichni dyskurs – Educational discourse, issue 1*, 103–111. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2011_1_12 [in Ukrainian]
3. Husak, N., Chernobrovkina, V., Chernobrovkin, V., & Maksymenko, A. (2017). *Psykhosotsialna pidtrymka v umovakh nadzvychaynykh sytuatsiy: pidkhid rezyliens: navch.-metod. posib. Nats. un-t «Kyievo-Mohylianska akademiiia» [Psychosocial support in emergency situations: resilience approach: teaching and methodological manual. National University «Kyiv-Mohyla Academy»]*. Kyiv, Ukraine: NaUKMA. Retrieved from <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/e000a560-2b12-4a6a-8dd6-c9fac1f3c8e1> [in Ukrainian]
4. Kapska, A.Y. (2001). *Sotsialna robota: deiaki aspekty roboty z ditmy ta moloddui [Social work: some aspects of work with children and youth]*. Kyiv, Ukraine: UDTsSSM [in Ukrainian].
5. Karpenko, O. (2007). Profesiini funktzii sotsialnoho pratsivnyka yak skladova profesiinoi kompetentnosti [Professional functions of a social worker as a component of professional competence]. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly – Psychological and pedagogical problems of a rural school, issue 20*, 27–34. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2007_20_6 [in Ukrainian]
6. Kozubovska, I. (2008). Analiz deiakykh sotsialnykh problem sim'i [Analysis of some social problems of the family]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pedahohika. Sotsialna robota – Scientific Bulletin of the Uzhgorod National University. Series: Pedagogy. Social work, issue 15*. 89–91. Retrieved from <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/43346> [in Ukrainian]
7. Kostiuk, H.S. (1989). *Navchalno-vykhovnyi protses i psykhichni rozvytok osobystosti [Educational process and mental development of the individual]*. Kyiv, Ukraine: Rad. shkola. Retrieved from <https://journal.kdpu.edu.ua/psychology/article/download/7332/6799/11089> [in Ukrainian]
8. Mykoliuk, S., & Mykoliuk, N. (2024). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh psykhologiv ta sotsialnykh pratsivnykiv [Formation of communicative competence of future psychologists and social workers]. *Problemy humanitarnykh nauk. Psykholohiia – Problems of the humanities. Psychology, issue 53*, 52–57 [in Ukrainian].
9. Mykoliuk, S. (2022). Profesiine vyhorannia sotsialnykh pratsivnykiv v umovakh viiny [Professional burnout of social workers in wartime]. *Vvichlyvist. Humanitas – Politeness. Humanitas, issue 6*, 31–36. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.3> [in Ukrainian]

10. Mykoliuk, S.M. (2022). Sotsialno-psykholohichna dopomoha ditiam iz pryiomnykh simei v umovakh viiny [Socio-psychological assistance to children from foster families in wartime]. *Habitus – Habitus, issue 38*, 152–155. Retrieved from <http://www.habitus.od.ua/38-2022> [in Ukrainian]
11. Pov'iakel N.I. (2010). Psykholohichna hotovnist do partnerstva yak oznaka psykhiichnoho zdorov'ia osobystosti ta umova preventsii konfliktiv [Psychological readiness for partnership as a sign of mental health of an individual and a condition for conflict prevention]. *Mizhnarodnyi naukovyi forum: sotsiologhiia, psykholohiia, pedahohika, menedzhment – International Scientific Forum: Sociology, Psychology, Pedagogy, Management, issue 2*, 139–150. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2010_2_15 [in Ukrainian]
12. Semyhina, T. (2020). *Suchasna sotsialna robota [Modern social work]*. Kyiv, Ukraine: Akademiia pratsi, sotsialnykh vidnosyn i turyzmu [in Ukrainian].
13. Zvierieva I.D., & Laktionova, H.M. (2003). *Sotsialna robota v Ukraini: navch. posib. [Social Work in Ukraine: Textbook]*. Kyiv, Ukraine: Naukovyi svit [in Ukrainian].
14. Tytarenko, T.M. (2019). Tekhnolohii vidnovlennia psykholohichnoho zdorov'ia osobystosti v umovakh viiny: kompleksnyi pidkhid [Technologies for restoring psychological health of an individual in wartime: a comprehensive approach]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii – Scientific Studies in Social and Political Psychology, issue 43*, 54–62. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nsspp_2019_43_8 [in Ukrainian]
15. Chebykin, O. (2020). Emotsiinyi intelekt, yoho piznavalno-myslennievi oznaky ta funktsii [Emotional intelligence, its cognitive and thinking characteristics and functions]. *Nauka i osvita – Science and Education, issue 1*, 19–28 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2020_1_5 [in Ukrainian].
16. Chepelieva, N.V. (2018). Psykholohichna kharakterystyka osobystosti, zdatnoi do samoproektuvannia [Psychological characteristics of an individual capable of self-projection]. *Pedahohika i psykholohiia – Pedagogy and psychology, issue 1*, 71–77 [in Ukrainian].
17. Erickson, E. (1995). *Childhood and society*. New York, USA: Random house.
18. Luthar, S.S., & Cushing, G. (1999). Measurement issues in the empirical study of resilience. *Resilience and development: Positive life adaptations*. New York, USA: Plenum, 129–160. DOI: https://doi.org/10.1007/0-306-47167-1_7
19. Rutter, M., Rolf, J., Masten, A.S., Cicchetti, D., Neuchterlein K.H., & Weintraub, S. (1990). Psychosocial resilience and protective mechanisms, *Risk and protective factors in the development of psychopathology*. New York, USA: Cambridge University Press, 181–214. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511752872.013>

Дата надходження статті: 15.10.2025

Дата прийняття статті: 28.10.2025

Опубліковано: 12.12.2025